

33/14

N= 878 II 1805

~~VIII 9-22~~

П. В. Оджаковъ

(род. 1834. — умр. 31. юл. 1906 г.)

Въ общественно-културния животъ — постоянна война за прогресъ и участие — мѣркатъ се два разреда ратници: едни, които обстоятелствата поставятъ на чело, въздигатъ на високо, слагатъ на меки кресла и, макаръ да прѣкарватъ прѣзъ разни прѣмѣждия, приживѣ още окржаватъ лика имъ съ единъ нимбъ, съ едно сияние; това сж генералитѣ въ живота. Другиятъ разредъ ратници сж редницитеѣ. Скромни, незнайни, невидими, редницитеѣ въ живота много пѣти вършатъ огромни дѣла, прѣнасятъ тежки изпитания и жертви, дори гинатъ и съ своитѣ усилия, съ своитѣ самопожертвования, съ своята смъртъ — тѣ създаватъ велики актове, на които авторството или остава анонимно, потулено, или се прѣнася, волно-неволно, къмъ сиянието на лика на генералитѣ отъ живота.

Менѣ се падна днесъ случай да кажа нѣколко думи за единъ отъ тѣзи подвижници въ българската книжнина, наука и културенъ животъ. Менѣ се падна да кажа нѣколко думи за единъ покоенъ събратъ — Петръ Василевъ Оджаковъ —, който цѣлъ животъ посвети на ратничество, който се не умори да служи, бодъръ стражъ на мѣстото, дѣто го слагаше талазтъ на житейското море. И въ всичкитѣ проявления на своята книжно-обществена дѣятелность той остана скромненъ.

Нека кратки и скромни бждатъ тѣзи думи, които сж назначени да поменатъ неговата скъпа паметъ прѣдъ васъ, негови другари по Бълг. книжно дружество, на

което той бѣше единъ отъ най-раннитѣ членове, и — прѣдъ всички почитатели на малкитѣ дѣйци съ голѣми заслуги.

Петръ В. Оджаковъ е роденъ въ Лѣсковецъ на 1834 г. Орисницата го погва отъ дѣтски години и куди по разни крайща на далечна чужбина. Жеденъ за наука той я дири, дѣто случай му се прѣдстави, дѣто свара го свари: ту въ Галацъ (Румѣния), ту въ Бѣлградъ, ту въ Нови-Садъ и Карловци (Срѣмъ), ту въ Вѣна. Най-послѣ, той се спира и заседава въ Одеса. И на 1857 г. сполучва да свърши правнитѣ науки въ Новоросийския университетъ. Одисеята на неговитѣ образователни скитничества не се завършила; тя еволюира въ нова такава. И ето ние срѣщаме нашия вече университетинъ изново скиталецъ по разни тогава небългарски крайща. Но защо се скита той? Що дири? Кому и за какво служи? На какво е можалъ да посвети своитѣ правни знания въ оная епоха П. В. О.? Но за какво назначение е могла да служи правната наука въ една абсолютно безправна страна, каквато е била тогава България?... А правникътъ Оджаковъ не се отчайва. Той става народенъ будителъ — учителъ. И въ това му служение ние го срѣщаме въ Лѣсковецъ, Плѣвенъ, Трѣвна, Галацъ и най-продължително въ българска Бесарабия, особно въ Комратъ. Тукъ той спомогна да се уреди образцово българското бесарабско комратско училище, което добило названието висше и което създавало доста добри културни сили за оня край.

Къмъ тази епоха на неговото ново скитничество припада и другаруването му съ патриарха на българската революционна публицистика и работа Г. Раковски, на когото О. сътрудничи въ «Българска Денница» (издавана въ Нови Садъ). Около тази епоха е и онова потулено негово участие въ народно-възстанническитѣ движения, наречени — дѣдовата Николова работа (1856) и Петро-павловската работа (1860).

Началото на освободителната война заваря Оджакова все така още неопрѣдѣлилъ своето положение на ратникъ въ живота, все така скиталецъ-шетникъ на идеята на българското пробуждане съ слово и съ писмо. Той

бѣше вече не само учителствувалъ, не само писалъ и издавалъ книги, но и лично самъ бѣше пропжтувалъ голѣма часть отъ Балканския полуостровъ все съ будителски, научно-обществени цѣли.

По едно врѣме въ Кишиневъ той става кандидатъ за сѣдебна длѣжностъ, послѣ помощникъ на присяженъ-повѣренникъ. Войната за освобождението повиква Оджакова да донесе своята лепта. — И той се явява пакъ скромень редникъ, прѣводачъ въ армията. Прѣводачитѣ въ врѣме на руско-турската война принесоха цѣнни услуги на великото дѣло на нашето освобождение. Ние знаемъ прѣводачи, които бѣха съвѣтници, рѣководители, упжтвачи на цѣли отдѣления войска, които бѣха истинска дѣсна рѣжка на щабоветѣ, рѣководещи войната. А тѣхнитѣ имена бѣха оставени незнайни, тѣхнитѣ заслуги — потулени.

Непровѣрвъ твърдѣ на Петра Оджакова и слѣдъ освобождението. За едно кратко врѣме наистина той заема поста — главень прокуроръ при Върховния касационень сѣдъ; но за едно кратко врѣме само, и слѣдъ това дълго врѣме той бѣше членъ на окр. сѣдъ, мирови сѣдия . . . На послѣднѣо той се бѣ посветилъ на адвокатска професия.

Нѣма да се спирамъ и да правя оцѣнка на литературната и учебникарска работа на покойния: нека направятъ това специалиститѣ. Нека тѣ се произнесатъ за неговитѣ учебници: — 1) Букваръ. Практическо наставление на френски езикъ. 1863 г. Печ. въ Браила; — 2. Цуй Философъ. Прѣводъ 1865 г. — 3. Начални познания отъ география, издание на Хр. Г. Дановъ. Виена. 1866 г. — 4. Разни полезни наставления за младитѣ. Русчукъ. 1866. — 5. Наука за пѣснотворство и стихотворство. Одесса. 1871. (Учебникъ за пѣ-главн. общ. бѣлгарски училища. Издава Слав. благотв. общество Св. Кирилъ и Методий въ Одесса.)

Ще прибавя само, че до освобождението той е печаталъ и доста свои трудове — дописки и статии въ рускитѣ вѣстници: «Р. Миръ» (на Черняева) и «Одескій Вѣстникъ». още и въ Цариградското «Читалище».

Но тука азъ ще си позволя да кажа нѣколко думи за неговата книжовна работа въ областъта на правото и на правната история.

Още въ първата книга по обичайното право на славянитѣ, издадена отъ д-ръ Валтазаръ Богишичъ (*Pravni obicaji u Slovena. — Preštampano iz III godišnjega tečaja «Književnika»*. U Zagrebu 1867. стр. 196 + 16) ние срѣщаме името на П. В. Оджаковъ, като съобщителъ изъ България на бълг. юридически обичаи. Въ всички отдѣли на своята книга Богишичъ слѣдъ едного анонименъ и много важенъ съобщителъ на бълг. юрид. обичаи въ Вѣнския *Morgenblatt* № 234 отъ 1864, използвава изключително подробнитѣ свѣдѣния на Оджакова.

По-късно, въ 1874 г. Оджаковъ издава въ Прага на български Богишичевото «Упжтвание за описвание правовитѣ обичаи, които живѣять у народа». Тази брошура той попѣстря съ свои оригинални бѣлѣжки, съ побългарявания, които и до сега оставатъ немалоцѣненъ приносъ за обичайно-правната ни наука.

Сжщата година се появява капиталниятъ трудъ на Богишича: *Zbornik sadašnjih pravnih običaja u južnih slovena. Gragja u odgovorima iz različnih krajeva Slovenskoga Juga*. Стр. 714. U Zagrebu.—Въ тоя «Zbornik» сж напечатани пълнитѣ отговори на П. В. Оджакова (а сжщо събранитѣ отъ единъ многозаслужилъ покоенъ учитель Ст. Захариевъ за Тат. Пазарджишко) изъ българския правовъ битъ. Благодарение на тия свѣдѣния българското обичайно право стана прѣдметъ на изучване въ чуждитѣ книжници. Тѣ послужиха като първо градиво за построяване на първа малка система отъ българско обичайно право. Навредъ слѣдъ освобождението П. В. Оджаковъ неуморно продължава своитѣ занимания съ правната история и обичайното право на България. Може да се каже той първи внесе научното рало въ цѣлината на юридическия битъ у насъ. Още въ 1879 г. той почва въ Русе издаването на едно поврѣменно списание, наречено: «Древна и нова България», книжовникъ историко-научний, сждебно правовий и политико-общественый. Отъ него азъ знамъ излѣзли само три броя.*) Въ него имаше три главни научни

*) На корицитѣ на нѣкои Оджакови издания е бѣлѣзано, че сж излѣзли 12 броя.

отдѣла и единъ политически. Научнитѣ отдѣли бѣха: I. словесний (филология); II. исторически и III. правовий (юридически). Редакторътъ се занимава прѣимуществено съ отечествената наука въ всички отдѣли. Той прогласява своя органъ за демократически и като демократъ, «той, казва, не може да благоволи на уличнитѣ гълчави, които безпокоятъ и развращаватъ младото ни общество въ политическото му възпитание... Обществото има нужда отъ демократически органъ, който да го води въ умѣреността му къмъ оная цѣль, която може се постигна само по единъ политически тактъ и мъдростъ въ вжтрѣшния му и международенъ животъ подъ управлението на умѣрени службашаи» (Вж. I. брой).

Въ 1885 г. той печата една отъ по-хубавитѣ си работи: *Обичайно наслѣдственно право* (Руссе. Стр. 231); въ 1887 г. печата: — Касационно сѣдебно рѣководство къмъ Врѣм. Сѣд. Правила. (Русе стр. 41), а въ 1893 г. и 1894 г. той се опитва да напише една: *История на бѣлг. право* (по особно — история на държавното право), отъ която издава двѣ книги: Часть обща, книга първа — обема обзорнѣ господарственния и общественъ животъ на бѣлгаритѣ (Видинъ, 1894 г.); часть втора, книга първа: Семейното право и битие (Русе, 1893 г.) Въ тѣрн. повр. списание «Трудъ» той напечати и «Стари бѣлгарски закони», които бѣха заети отъ издадения по-напрѣдъ трудъ отъ моск. проф. Павловъ.

Не може да не се забѣлѣжи, че книжовната дѣятелность на покойния въ областта на правото не се отличаваше съ строга система и научность. Изучавчътъ на подробната биография и дѣятелность на П. В. О. ще подири причинитѣ на тоя очебиещъ фактъ и ще ги обесни, между друго, може би съ първитѣ стѣпки на Оджаковото разхвърляно, скиталско и не систематическо основно и срѣдно образование, а послѣ съ разочарованието, което го облѣхва въ живота отъ всички страни, когато той напуска университета и не знае що да прави съ своитѣ правни науки.

Въ всѣки случай, въ неговитѣ историко-правни трудове на всѣка страница се срѣщатъ — редомъ съ свое-

нравнитѣ му на лѣво и на дѣсно закачки, редомъ съ честитѣ отбивания и отвличания отъ прѣдмета, — доста оригинални и доста здрави мисли.

Сътрудникътъ макаръ и за кратко врѣме на Раковски носѣше въ душата си винаги искри отъ националистически и патриотически огънь. Той ненавиждаше чуждото, и се възторгваше отъ българскитѣ прѣдишни обичаи. Национализмътъ си О. докарваше много пжти до фанатизмъ. Отъ тукъ увличанията, които срѣщаме въ неговитѣ научни трудове, и тѣзи увличания го отклоняваха отъ прѣдмета на изслѣдванията му. Той се забравяше въ критицизма си и отиваше до бичуване на слабости и крайности у хората, както това прави единъ публицистъ, както не подобава на единъ ученъ. По тоя начинъ се врѣдѣше на системата въ научнитѣ работи на покойния историко-правникъ.

Но безпристрастниятъ критикъ, дори и най-строгъ къмъ О., при разглеждане неговитѣ научни работи, не ще може да отрече на първо мѣсто, неговата голѣма искрена прѣданность къмъ народното обичайно право, и послѣ неговото горещо желание да се постави нашето ново законодателство, колкото се може повече на национална основа.

Въ поменатитѣ негови съчинения той привеждаше като мото изречения, заети изъ разни извори и автори, които очертаваха и обосноваваха националистическото му направление. Той сочеше на думитѣ, заети отъ руския лѣтописецъ Нестора: «На совѣсти и древнихъ обычаяхъ основывалось правосудіе»; — отъ Монтескьо: *La loi d'Athènes ne peut être celle de Rome*. А за да покаже необходимостта да се не скжсва съ народния обичай при новото законодателство у насъ, той казваше наедно съ народната пословица: «Въ старо село новъ обичай не бива» (Виж. неговото «Обич. Насл. Право»).

Не трѣба много обширни изучвания на трудоветѣ на О., за да се види, какъ той се сърди на българския законодатель за това, дѣто е толкозъ прѣнебрѣжителенъ къмъ колективната правна съвѣсть на народа. Той по-

свети особно съчинение, поменатото «Обич. Насл. Право», въ 1885 г., за да обърне вниманието на законодателя върху голѣмитѣ неправди, които би послѣдвали, ако се приеме законътъ за наслѣдството, както бѣше прѣведенъ отъ френски и италиански. Тоя закопр. отъ 1890 г. стана законъ, съ който наистина се отиде въ разрѣзъ съ народния правогледъ по наслѣдването. И слѣдъ това О. не се умори никога да посочва на направенитѣ грѣшки.

Оджаковата главна заслуга въ историко-правната ни наука е тая на единъ пионеръ, който посочва новъ пѣтъ, който самъ се опитва да разчисти тоя пѣтъ и да върви по него. Това не е малка заслуга. Знамето на народното обичайно право О. носи до послѣднитѣ години на живота си. То му бѣше мило и свидно, и той не го изпусна изъ ржка освѣнъ съ послѣдното си издихание . . .

Вече 70 годишенъ О. още дирѣше случай да каже думата си по нашитѣ юридически обичаи, обръщайки се съ приноси къмъ нашитѣ юр. списания, на които бѣше сътрудникъ, особено въ «Юридически Прѣгледъ». Въ 1905 г. той, — отзивчивъ на живота, даде си трудъ да дойде въ София и да вземе участие на конгреса на българскитѣ правници.

Най-стариятъ български правникъ, първиятъ знаменосецъ на българското обичайно право, членъ на нашето книжовно дружество се помина на 31. юлия 1906 г. Той остави слѣдъ себе си значителни заслуги и скромно име. Вѣчна паметъ на Петра Василева Оджакова!

София, 18. II. 1907.

С. С. Бобчевъ.
